

Nr 224.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående understöd till arbetarnas bildningsförbund för organisationskostnader; given Stockholms slott den 11 mars 1921.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min Allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
Enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

B. J:son Bergqvist.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 11 mars 1921.

Närvarande:

Statsministern VON SYDOW, ministern för utrikes ärendena greve WRANGEL, statsråden ERICSSON, DAHLBERG, MURRAY, ELMQUIST, MALM, BERGQVIST, HAMMARSKJÖLD, EKEBERG, HANSSON, BESKOW.

Föredragande departementschefen, statsrådet Bergqvist anförde: Hos Kungl. Maj:t har arbetarnas bildningsförbund anhållit, det Kungl. Maj:t måtte i proposition till riksdagen hemställa om anvisande för vart och ett av åren 1921 och 1922 av ett anslag å 23,750 kronor såsom bidrag till bestridande av förbundets organisations- och administrationskostnader.

Understöd åt
arbetarnas
bildnings-
förbund för
organisa-
tionskost-
nader.

Till stöd för sin ansökning anför förbundet huvudsakligen följande:

Bland de folkbildningsorganisationer, som för närvarande äro verksamma i vårt land, är arbetarnas bildningsförbund den, som är stadd i den livskraftigaste utvecklingen och som har största möjligheten att nå de vidaste kretsarna av vårt folk. Arbetarnas bildningsförbund utgör en sammanslutning av 14 riksorganisationer med tillsammans 896,041 medlemmar. Det är sålunda till ett stort antal människor i vårt land, som förbundet vänder sig med sitt upplysnings- och bildningsarbete. Vid slutet av senaste arbetsåret 1919—1920 ägde förbundet 425 bibliotek runt omkring i landet, med ett bokbestånd av tillsammans 79,937 band. Sista årets bokförvärv uppgick till 48,310 kronor 44 öre. Kring biblioteken är en planmässig och målmedveten studiecirkel- och föreläsningsverksamhet organiserad. Under nyssnämnda arbetsår ha 811 studiecirkelar med tillsammans 11,252 medlemmar varit i arbete. Av förbundet har anordnats 315 föreläsningkurser omfattande 1,271 föreläsningar. Dessutom bedrivs av olika lokalavdelningar också annan bildningsverksamhet: åtgärder vidtagas för att höja sång- och musiklivet, regelbundna museibesök under sakkunnig ledning anordnas, för medlemmarnas fysiska hälsa verka gymnastikgrupper o. s. v.

Under sin åttaåriga verksamhet har arbetarnas bildningsförbund kunnat glädja sig över en allt större välvilja från statsmakternas sida. Sedan år 1914 upp- bär förbundet statsanslag för sin studiecirkelverksamhet och sedan år 1919 för sin föreläsningsverksamhet. Under de senaste riksdagarna har också från alla håll oförbehållsamt erkännande lämnats förbundets synnerligen samhällsgagnande verksamhet, om också diskussion förekommit angående formen för statsbidragets utgående.

Emellertid har det för förbundet, på grund av det ständigt ökade intresset bland medlemmarna i de anslutna organisationerna, blivit allt svårare att administrera den omfattande verksamheten. De till förbundet anslutna biblioteken måste av ledningen inspekteras och instruktion måste lämnas till bibliotekarier och studieledare; på grund av de oerhört stegrade resekostnaderna sluka dessa grenar av verksamheten allt större summor. Likaså ökas utgifterna för trycksaker på grund av pappersprisets höjning och för porto på grund av portoförhöjningen (från förbundets centralbyrå utgick under arbetsåret 1919—1920 icke mindre än 9,198 postförsändelser). Det växande arbetet kräver mer arbetskraft och utgifterna för löner växa i förhållande härtill. För alla dessa utgifter, vilka under arbetsåret 1919—1920 uppgingo till 27,216 kronor 94 öre erhåller förbundet ingen hjälp av staten, som endast lämnar anslag till böcker och föreläsningar. På grund av den hastiga utvecklingen under arbetsåret 1919—1920 blev det nödvändigt för de anslutna riksorganisationerna att betydligt höja sina anslag. Under detta år har antalet studiecirkelar ökats med 296 från 515 till 811; cirkelarnas bokförvärv uppgick till 48,310 kronor 44 öre mot 29,494 kronor 69 öre föregående år och antalet förmedlade föreläsningar har varit 1,271 mot 425 föregående år. Trots det att de anslutna riksorganisationerna detta år höjde sina anslag till 32,509 kronor 34 öre från 21,842 kronor 36 öre föregående år, uppvisade verksamheten detta år en förlust av 1,846 kronor 53 öre. Den snabba utvecklingen av förbundets verk-

samhet synes fortgå också under det arbetsåret 1920—1921. Som exempel härå kan nämnas, att cirklarna redan den 15 augusti gjort så stora bokinköp, att de medel, som förbundet kunnat anslå till cirklarna, redan äro förbrukade (förbundet lämnar till cirklarna i anslag 20 procent av vad de själva insända).

Skall icke denna glädjande utveckling hämmas, är det nödvändigt att förbundets inkomster högst betydligt ökas. Då det är omöjligt för de anslutna riksorganisationerna att ytterligare höja sina anslag, är enda möjligheten den, att staten träder hjälpande emellan med ett anslag till förbundets organisation och administration.

I själva verket är arbetarnas bildningsförbund den enda mera betydande folkbildningsorganisation, som ej erhåller anslag till sin administration. I bilaga till ansökningen lämnas en förteckning å de anslag som för närvarande utgå till olika folkbildningsorganisationer och som ej äro avsedda för vissa ändamål, exempelvis bokinköp och föreläsningar. Att riksdagen inser nödvändigheten av att också på detta sätt understödja folkbildningsarbetet framgår av att vid senaste riksdagen ett administrationsbidrag å 15,000 kronor beviljades till det år 1918 organiserade jordbrukarungdomens förbund. Det vill synas, som om riksdagen ej skulle kunna undgå att utanordna ett liknande anslag till arbetarnas bildningsförbund, vars verksamhet i det stora hela är likartad med jordbrukarungdomens förbund, så mycket mera som arbetarnas bildningsförbund genom åttaårig verksamhet visat sig utföra ett synnerligen samhällsnyttigt arbete, liksom det har betydligt flera medlemmar. (Till arbetarnas bildningsförbund är bl. a. anslutet svenska lantarbetarförbundet med 10,000 medlemmar.)

I staten för arbetsåret 1920—1921 upptages till organisations- och administrationskostnader 32,500 kronor. Det vore skäligt och med gällande praxis överensstämmande att staten i anslag bidroge med halva denna summa eller 16,250 kronor. Enligt bifogade statförslag för förbundets underavdelningar i Stockholm och Göteborg har bildningsarbetet där nått en sådan omfattning, att det visat sig nödvändigt att hyra egen expeditjonslokal och anställa fast avlönad studieledare. Det vill synas som om det vore rimligt, att staten också i dessa fall biträdde med halva kostnaden för organisation och administration, d. v. s. beviljade till Stockholmsavdelningen 5,000 kronor och till Göteborgsavdelningen 2,500 kronor. För förbundets centralbyrå och de bägge lokalavdelningarnas expeditioner uppgå sålunda för arbetsåret 1920—1921 de sammanlagda utgifterna för organisation och administration till 47,500 kronor och för arbetsåret 1921—1922 antagligen till minst lika stort belopp. Det vore därför önskligt att riksdagen på tilläggsstat för år 1921 beviljade 23,750 kronor och på ordinarie stat för år 1922 samma belopp.

Vid ansökningen hava fogats handlingar, vilka bestyrka de av förbundet lämnade uppgifterna rörande dess ekonomi och utvecklingen av förbundets verksamhet.

Efter härå erhållen remiss har skolöverstyrelsen i en den 20 december 1920 dagtecknad, den 14 januari 1921 till ecklesiastikdepartementet inkommen skrivelse avgivit eget utlåtande i ämnet.

Med avseende på frågan, huruvida förbundet överhuvudtaget bör

tillerkännas understöd för ifrågavarande ändamål anför överstyrelsen följande:

Under sin åttaåriga verksamhet har arbetarnas bildningsförbund gjort en synnerligen betydande insats i svenskt folkbildningsarbete. I ansökan anföras några betydande siffror från sista arbetsåret.

De anförda siffrorna, huru talande de än äro, giva dock icke ensamma föreställning om hela betydelsen av arbetarnas bildningsförbunds verksamhet. På olika områden har förbundet tagit initiativ, som varit till gagn ej blott för dess egen närmaste uppgift utan även för folkbildningsområden, som ligga utanför detsamma. Förbundets centralbyrå har sålunda sedan ett par år bedrivit en omfattande pressagitation med utsändande av uppsatser och notiser i folkbildningsfrågor till landets arbetartidningar. Den broschyr innehållande »allmänna upplysningar om arbetarnas bildningsförbund», som sedan några år utgivits, har år 1920 utvidgats till att omfatta alla grenar av svenskt folkbildningsarbete och har därigenom blivit en nyttig handledning för alla, som äro intresserade av dithörande frågor. Det är också ett initiativ från arbetarnas bildningsförbund, som kan anses ha varit första anledning till de kurser för biblioteksföreståndare, till vilka 1920 års riksdag anslag medel. Likaledes har förbundet haft en stor andel i att frågan om understöd åt svensk biblioteksverksamhet i utlandet blivit föremål för statsmakternas uppmärksamhet.

I fråga om förbundets föreläsningverksamhet vill överstyrelsen särskilt framhålla, att arbetarnas bildningsförbund är den enda centralorganisation, som planmässigt koncentrerat sig på anordnandet av serieföreläsningar, och vilka tankar man än kan hysa angående möjligheterna att mera allmänt ersätta enkelföreläsningar med serier, måste det likväl anses vara av stor betydelse, att strävandena mot en fördjupning av föreläsningverksamheten fått så kraftigt stöd av en organisation med arbetarnas bildningsförbunds vidsträckta förbindelser, ett erkännande som kan givas, utan att man därför vill förringa de insatser, som på detta område gjorts och alltjämt göras av de egentliga föreläsningföreningarna.

Efter överstyrelsens uppfattning är därför arbetarnas bildningsförbunds verksamhet av den art och ledes på sådant sätt, att den måste anses väl förtjänt av understöd från det allmänna, ej enbart — som hittills — till inköp av böcker eller till arvoden åt föreläsare, utan även för själva organisationsarbetet. Såsom i ansökan framhålles, åtnjuta för närvarande flera andra sammanslutningar med socialt och folkbildande syfte understöd av statsmedel i och för själva organisationsarbetet. Utom det ovan nämnda jordbrukarungdomens förbund kunna i detta avseende förtjäna framhållas de större nykterhetsorganisationerna, Sveriges storloge av I. O. G. T., Sveriges blåbandsförening, Sveriges nationaltempel av templarorden, nationalgodtemplarorden, vita bandet och nykterhetsorden Verdandi, vilka alla erhålla understöd för sin studie- och ungdomsverksamhet. Det kan också ligga nära till hands att erinra om de anslag, som utgå till centralanstalterna för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar: folkbildningsförbundet i Stockholm, centralbyrån i Lund och västra Sveriges folkbildningsförbund i Göteborg, samt om de understöd, som lämnas föreläsningförbunden i de särskilda länen. I visst avseende skulle alltså ett anslag till arbetarnas bildningsförbund i och för

dess organisationsarbete ej kunna anses beteckna en fullständig nyhet i statens anslagspolitik, men å andra sidan utgå de ovan omnämnda understöden under olika anslagsrubriker, och ingen av dessa rubriker är av den natur, att det i föreliggande ansökan begärda anslaget skulle kunna helt föras in därunder. I annat sammanhang har överstyrelsen framhållit, att då nu frågan om det allmänna folkbildningsarbetets ändamålsenliga anordnande är föremål för särskild utredning, anledning synes föreligga, att därvid jämväl tages under övervägande, huruvida icke de från anslaget till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande utgående understöden till vissa nykterhetsorganisationers studieverksamhet för framtiden böra utgå under annan anslagsrubrik. Givetvis bör därvid också undersökas, i vad mån enhetliga bestämmelser böra utfärdas angående statens understödjande av det egentliga organisationsarbetet inom de olika folkbildningsföreningarna och -institutionerna. Måhända kunna därför vissa skäl anses tala för att frågan om det här begärda statsunderstödet tages upp till avgörande först i sammanhang med en allmän reglering av statens förhållande till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Överstyrelsen vill emellertid för sin del tillstyrka, att arbetarnas bildningsförbund måtte, redan innan en dylik allmän reglering föreligger, tilldelas statsbidrag för sin administrationsverksamhet, dock tills vidare endast på extra stat. Om staten icke snarast möjligt träder hjälpsamt och stödjande emellan, torde det nämligen, såsom framgår av de ovan meddelade siffrorna angående förbundets ekonomi, vara små utsikter, att förbundet skall kunna, i samma omfattning och med samma initiativkraft som hittills, fullfölja sin för hela vårt folkbildningsarbete betydelsefulla verksamhet.

Rörande de begärda statsanslagens belopp yttrar överstyrelsen:

Vad det begärda beloppet angår, synes det överstyrelsen, att man alldeles bör se bort från anslagsbehovet för lokalavdelningarna i Stockholm och Göteborg. Lokalavdelningarna böra nämligen efter överstyrelsens mening helt hänvisas till bidrag från lokala anslag. För centralbyråns organisationskostnader har anslagsbehovet, som ovan nämnts, beräknats till 16,250 kronor. Överstyrelsen finner sig dock ej kunna tillstyrka detta belopp oavkortat. Den med arbetarnas bildningsförbund jämförliga folkbildningsorganisationen Sveriges storloge av I. O. G. T. åtnjuter för närvarande ett understöd till sin studieverksamhet om 6,000 kronor, ett belopp som överstyrelsen emellertid föreslagit skola höjas till 12,000 kronor. Jämför man de båda organisationernas omfattning, finner man, att antalet år 1920 verksamma studiecirkelar utgjorde i arbetarnas bildningsförbund 811 och i I. O. G. T. 1,274, samt att antalet medlemmar var i de förra 11,252 och i de senare 18,409. Om man lägger dessa siffror till grund för bedömandet av verksamhetens omfattning, finner man, att arbetarnas bildningsförbunds verksamhet ännu så länge motsvarar endast emellan 60 och 70 procent av I. O. G. T.:s. Skulle statsunderstödet utgå efter denna beräkningsgrund, skulle det, under förutsättning att I. O. G. T. erhåller det av överstyrelsen föreslagna beloppet, 12,000 kronor, för arbetarnas bildningsförbund komma att utgöra cirka 8,000 kronor. Då emellertid kostnaderna och därmed också anslagsbehovet givetvis äro relativt större i den mindre organisationen än i den större, finner överstyrelsen skäl att föreslå samma statsbidragsbelopp för båda organisationerna eller 12,000 kronor. De sålunda av

överstyrelsen tillstyrkta understöden uppgå visserligen ej till samma belopp som det till jordbrukarungdomens förbund beviljade anslaget eller 15,000 kronor, men därvid är att märka, att av sistnämnda belopp omkring 2,500 kronor äro avsedda som bidrag till lokalföreningarna och snarast att jämföra med det understöd, som lämnas de båda förstnämnda riksförbunden till inköp av böcker för studiecirkelarna.

I fråga om villkoren för det föreslagna understödets åtnjutande finner överstyrelsen lämpligt, att det, såsom skett beträffande jordbrukarungdomens förbund, föreskrives, att förbundet visar sig hava från annat håll för sin organisationsverksamhet anskaffat minst lika stort belopp. Likaledes synes det överstyrelsen lämpligt att statsbidraget utbetalas halvårsvis.

Departementschefen.

Såsom av det föregående inhämtas har arbetarnas bildningsförbunds insatser i det frivilliga folkbildningsarbetet med varje år blivit allt mera betydelsefulla och kommit att omfatta allt flera för detta arbete viktiga uppgifter. På olika områden har förbundet, såsom av skolöverstyrelsen vitsordats, tagit initiativ, som varit till gagn ej blott för dess egentliga verksamhet utan även för folkbildningsområden, som ligga utanför densamma.

Denna utveckling av förbundets verksamhet har, såsom framgår av förbundets framställning, medfört starkt ökade utgifter icke blott för förbundets centralorganisation utan även för dess båda största lokalavdelningar: i Stockholm och Göteborg. Trots en avsevärd stegring av de anslutna riksorganisationernas anslag, utvisade därför förbundets räkenskaper vid slutet av arbetsåret 1919—1920 en förlust av inemot 1,850 kronor.

Hittills har förbundet åtnjutit understöd av statsmedel allenast för sin biblioteks- och föreläsningsverksamhet av för sådan verksamhet avsedda anslag och i enlighet med givna bestämmelser för dylika understöds utgående. Däremot har förbundet icke av statsmakterna erhållit någon hjälp till bestridande av de med själva organisations- och administrationsarbetet förbundna kostnaderna. Den föreliggande utredningen synes mig hava ådagalagt att förbundet för att kunna i samma utsträckning som för närvarande fullfölja sin verksamhet är i behov av bidrag från det allmännas sida även till sistberörda utgifter. Överstyrelsen har påpekat, att ett anslag av denna art icke kan betraktas såsom någon nyhet och härvid erinrat om de understöd, som för enahanda ändamål ehuru under olika anslagsrubriker utgå till jordbrukarungdomens förbund och åtskilliga nykter-

hetsorganisationer. I likhet med överstyrelsen anser jag det väl motiverat, att jämväl ifrågavarande sammanslutning, arbetarnas bildningsförbund, vars arbete i folkbildningens tjänst från alla håll vitsordats såsom i hög grad gagnande, av staten tilldelas ett motsvarande understöd. Enligt min mening bör något hinder härför icke möta i det förhållandet, att det frivilligade folkbildningsarbetets organisation för närvarande är föremål för sakkunnig utredning, vilken givetvis, såsom överstyrelsen uttalat, även bör göra till sin uppgift att undersöka, huruvida och i vad mån enhetliga normer kunna utfinnas för statens understödande av det egentliga organisationsarbetet. Om arbetarnas bildningsförbund skulle nödgas avvakta resultatet av denna utredning, innan staten i nu förevarande avseende lämnade detsamma sin hjälp, skulle förbundet tydligtvis råka i en mycket svår ställning, vilken kunde komma att menligt inverka på dess förmåga att fullfölja sin verksamhet. Inför en sådan eventualitet böra mera formella betänkligheter uppenbarligen falla. Givetvis bör dock det bidrag, som för omförmälda ändamål kan komma att tillerkännas förbundet, åtminstone tills vidare utgå på extra stat.

Vad beträffar anslagets belopp har förbundet hemställt om anvisande av 23,750 kronor för vardera av åren 1921 och 1922. Av detta belopp, som motsvarar hälften av de i förbundets stat för arbetsåret 1920—1921 upptagna organisations- och administrationskostnader, äro 16,250 kronor beräknade för den centrala administrationen, 5,000 kronor för lokalavdelningen i Stockholm och 2,500 kronor för lokalavdelningen i Göteborg.

I likhet med överstyrelsen anser jag något bidrag för lokalavdelningarna icke böra ifrågakomma. Dessa avdelningars organisationskostnader synas böra bestridas helt och hållet av lokala understöd. Alltså skulle endast centralorganisationen komma i åtanke till erhållande av statsunderstöd. På av överstyrelsen anförda skäl anser jag detta understöd för vardera av åren 1921 och 1922 böra bestämmas till 12,000 kronor, eller samma belopp, som för år 1922 äskats till Sveriges storloge av I. O. G. T. såsom understöd för dess studieverksamhet.

Medel till förenämnda understöd torde kunna beredas därigenom att andra anslagsbehov, vilka i årets statsverksproposition eller i propositionen om tilläggsstat för år 1921 tagits i beräkning under åttonde huvudtiteln, antingen icke alls eller i mindre mån, än som

i nämnda propositioner ifrågasattes, komma att behöva tillgodoses genom anvisande av medel å 1922 års riksstat eller 1921 års tilläggsstat.

Såsom villkor för understödets utgående torde bära stadgas, att förbundet styrker sig hava från annat håll för ifrågavarande ändamål tilldelats minst lika stort belopp, som statsbidraget. I övrigt torde erforderliga bestämmelser rörande understödets åtnjutande bära meddelas av Kungl. Maj:t, då anslaget sedermera ställes till förfogande.

På grund av vad jag nu anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom bidrag till arbetarnas bildningsförbund för bestridande av dess organisations- och administrationskostnader anvisa såsom särskilda förlagsanslag, högst, nedan angivna belopp, nämligen

dels å tilläggsstat för år 1921 ett belopp av 12,000 kronor,

dels ock å extra stat för år 1922 ett belopp av likaledes 12,000 kronor,

båda anslagen att utgå under villkor, att förbundet visar sig hava från annat håll för ändamålet under respektive år tilldelats understöd å minst lika stort belopp som statsbidraget, och i övrigt enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt täcktes Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, bifalla; och skulle proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Harald Frisk.